

Dobrochna Minich*
Nr ORCID: 0000-0002-9987-7835

Izabela Jankowska-Prochot**
Nr ORCID: 0000-0001-7252-2623.

Anna Rogacka-Łukasik***
Nr ORCID: 0000-0001-6140-0591

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ „PRAWO JAKO PROJEKT PRZYSZŁOŚCI”, WARSZAWA, 17–18.09.2022 R.

W dniach 17–18.09.2021 r. w Uczelni Łazarskiego w Warszawie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa zatytułowana „Prawo jako projekt przyszłości”, zorganizowana w ramach XI Zjazdu Stowarzyszenia Badań nad Źródłami i Funkcjami Prawa „Fontes”. Współorganizatorem konferencji był Rektor Uczelni Łazarskiego, a partnerem Rektor Wyższej Szkoły Biznesu National-Louis University. Patronat nad konferencją objęła Redakcja Wydawnictwa Wolters Kluwer oraz Przeglądu Prawa Publicznego.

Konferencja stanowiła próbę odmiennego spojrzenia na problemy prawa, pojawiające się w związku z dynamiką społeczną. Badania, dla których punktem wyjścia jest obserwowalne zjawisko wielokierunkowych zmian w sferze procesów społeczno-gospodarczych, technologicznych, ideologicznych czy czysto politycznych, są liczne i niewątpliwie obejmują zjawiska ważne z zakresu rozumienia, tworzenia, stosowania i interpretacji prawa, we wszystkich ważnych obszarach. W proponowanym temacie konferencji postulowane było odejście, bazujące nie tylko na przewidywaniu krótkoterminowych zmian prawa poprzez pryzmat poszczególnych gałęzi prawa i pojedynczych regulacji, ale – przede wszystkim – na podjęciu próby prognozowania w skali długookresowej, na ekstrapolowaniu zasadniczych tendencji w ewolucji systemu prawa, poprzez odwołanie się m.in. do perspektywy filozoficznoprawnej, do filozofii politycznej, czy też badań nad transformacjami materialnych źródeł prawa. Pozwoliło to na stworzenie prognoz dotyczących roli prawa w formowaniu ładu aksjonormatywnego na dwóch płaszczyznach: zmian przedmiotu i kierunku

* doktor nauk prawnych, Katedra Teorii Prawa i Materialnych Źródeł Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, Uczelnia Łazarskiego.

** doktor nauk prawnych, adiunkt Wyższej Szkoły Bankowej w Warszawie.

*** doktor nauk prawnych, adiunkt badawczo-dydaktyczny w Katedrze Prawa Sądowego, Wydział Prawa i Ekonomii, Uniwersytet im. Jana Długosza w Częstochowie.

regulacji prawnych (jakie sprawy i w jaki sposób będą regulowane), jak również zmian cech systemowych samego prawa jako części składowej porządku instytucjonalnego.

W odniesieniu do pierwszej ze wskazanych płaszczyzn w szczególności chodziło o wskazanie, jakie zjawiska, problem czy sytuacje konfliktowe możemy w przyszłości potraktować jako materialne źródła prawa. Czy tak, a nie inaczej zdeterminowany świat materialnych źródeł prawa będzie wymagał regulacji prawnych? Jak dalece powinna być dopuszczalna ingerencja, sięgająca do rozwiązań prawnych, regulacji prawnych, kształtujących rzeczywistość społeczną, polityczną, ekonomiczną? Przedmiotem analizy były obszary normowania, zwłaszcza takie, które mogą stanowić zagrożenie dla społeczeństwa, dla bezpieczeństwa i wolności jednostki, które czekają na adekwatne projekty normatywne. Oczywiście przykładem są projekty niezbędne w sytuacji zderzenia się z rzeczywistością kształtowaną przez zmiany klimatyczne. Aby odpowiedzieć na pytanie, jak nowe technologie i rozwój nauk wpłyną na przyszłość prawa, wystarczy podjąć próbę refleksji, jak wpływają one na dzisiejsze postrzeganie prawa. Prawo nie może pozostawać ślepe na konsekwencje wynikające z rozwoju nauki i techniki. Nie od dziś wiadomo jednak, że prawo napotyka poważne trudności i nadąża za zmianami rzeczywistości społecznej. Współczesna nauka przynosi coraz większe wyzwania dla tradycyjnych regulacji prawnych, w dziedzinach takich jak biotechnologia, informatyka, medycyna etc. Ciągła pogoń świata nauki i techniki za łamaniem kolejnych barier tworzy konieczność podejmowania przez prawodawców wysiłków zmierzających do rozwiązywania problemów fundamentalnych, zmieniających społeczne rozumienie dotychczasowych wartości, formujących nowe dylematy egzystencjalne. Problemów stojących przed całymi społeczeństwami, subsystemami społecznymi czy też przed jednostką. Brak aktualności przyjętych rozwiązań może powodować brak uniwersalności przyjętych norm, a w konsekwencji może to prowadzić do ich nieskuteczności czy też dysfunkcjonalności.

W przypadku drugiej ze wskazanych płaszczyzn dyskusji konferencyjnej, objęła ona próby odpowiedzi na pytania o przyszłą charakterystykę prawa jako narzędzia komunikowania dyrektyw działania. Coraz częściej pojawiają się w tym zakresie wątpliwości o charakterze fundamentalnym. Czy system prawa o takich cechach, jakie znamy współcześnie, będzie również regulatorem stosunków społecznych w przyszłości? Czy będzie adekwatnym narzędziem ich kształtowania? Na jakie alternatywne/konkurencyjne instrumenty może napotkać? Jaka może być w przyszłości przydatność ugruntowanych współcześnie instytucji prawnych? Dla udzielenia odpowiedzi na tak sformułowane pytania wydaje się niezbędne poszukiwanie ogólnych ram teoretycznych, w oparciu o które można konceptualizować ewolucję roli prawa w przyszłym świecie. Towarzyszyć temu powinna refleksja filozoficzna dotycząca uzasadnienia i legitymizacji prawa, w ramach nowego paradygmatu legitymizacji prawa przyszłości. Chociażby w kontekście wpływu dynamicznie rozwijających się nauk kognitywnych, postępu w zakresie technologii informatycznych, pytanie o określenie na nowo granic i sposobu normowania za pomocą prawa, może mieć znaczenie zasadnicze. W tym, wskazanym wyżej wymiarze, możemy mówić o występowaniu

dających się wyraźnie określić trendów, które już aktualnie wyznaczają pole interesującego dyskursu naukowego. Powstaje kwestia konsekwencji zarysowanych wyżej zmian dla roli prawa i zawodów prawniczych w przyszłości.

Inauguracji konferencji dokonali przedstawiciele organizatorów: J.M. Rektor Uczelni Łazarskiego, prof. dr hab. Maciej Rogalski, Przewodniczący Rady Naukowej Stowarzyszenia Badań nad Źródłami i Funkcjami Prawa „Fontes”, prof. dr hab. Paweł Chmielnicki oraz Wiceprezes Zarządu Stowarzyszenia, dr Anna Rogacka-Łukasik – w imieniu Pani Prezes Stowarzyszenia dr hab. Magdalena Gurdek, prof. WSH. Życząc wszystkim zgromadzonym udanych i owocnych obrad, przedstawiciele organizatorów wyrazili chęć kontynuowania wspólnych inicjatyw naukowych w przyszłości.

Konferencję rozpoczęto od przeprowadzenia panelu głównego zatytułowanego: „Wyzwania przyszłości – wyzwania dla prawa”, którego moderatorem był prof. dr hab. Paweł Chmielnicki. Ze względu na nieobecność Pana Profesora dr. hab. Marka Zirk-Sadowskiego przygotowany przez niego tekst wystąpienia odczytał Pan Prof. dr hab. Adam Sulikowski. Autor podkreślił, że prawo rozumiane jako projekt przyszłości to współcześnie jeden z najważniejszych dyskursów, które toczą się wśród prawników całego świata. Obejmuje ono wszystkie podstawowe problemy prawoznawstwa. Podejmując ten problem w swoich badaniach, analizie poddał miejsca prawa w tzw. antropocenie. Punktem wyjścia dla podjęcia problematyki antropocenu stał się według Autora opis naukowy, który początkowo budził nieufność. Zderzenie się tych opisów z mitami postępu nadały jednak antropocenowi charakter sensacji i pozwoliły mu na zajęcie ważnej pozycji również w kulturze masowej. Zjawiska społeczno-polityczne wskazał jako drugi wymiar procesu przyswajania kategorii antropocenu, który doprowadził do upowszechnienia się naukowego opisu świata pochodzącego z nauk empirycznych. Nowym i kolejnym wymiarem, w którym ujawnił się problem antropocenu, była refleksja akademicka. Przede wszystkim na tle dyskusji o modelu relacji człowiek – natura, ugruntował się wymiar filozoficzny jako trzeci typ reakcji na problem antropocenu. Wreszcie czwartym, swoistym wymiarem reakcji na antropocen, jest właśnie prawo. Zaprezentowane rozważania stanowiły znakomite podłoże filozoficzno-prawne dla dalszych wystąpień.

Sławomir Sowiński – wybitny znawca fantastyki naukowej w swoim wystąpieniu próbował wskazać przyszłość prawa według fantastyki naukowej. Jego referat był naszpikowany ogromną ilością egzemplifikacji. Wyszedł od komunikatora zaprezentowanego w „Star Treku” jako inspiracji dla pierwszego telefonu komórkowego, następnie przedstawił tematykę kosmitów i zakupu działek na Księżycu. Zwrócił uwagę odbiorców na zagadnienie górnictwa kosmicznego, praw zwierząt, praw istot fotonicznych oraz sztucznej inteligencji. Wiele uwagi w swojej prezentacji poświęcił również takim zagadnieniom jak autonomiczność robotów i pojazdów i tzw. zamiany na młodsze ciało. Uwagę odbiorców skupił także, dywagując w oparciu o fantastykę naukową, na temacie możliwości napisania powieści przez SI oraz przeniesieniu informacji z mózgu do komputera.

Trzecie wstąpienie panelu głównego przybrało formę dialogu między Rafałem Kosikiem – autorem literatury fantastyczno-naukowej, a moderatorem prof. dr. hab. Pawłem Chmielnickim. Rozmowa rozpoczęła się od skrótowego przedstawienia tematyki powieści „Różaniec” autorstwa R. Kosika, która prezentuje futurystyczną wizję Warszawy. Żyjące tam wyselekcjonowane społeczeństwo podlega systemowi g.A.I.a. W tym zaprogramowanym środowisku pojedyncza jednostka jest poddana ciągłej inwigilacji. Rozmówcy szczególnej analizie poddali zaprezentowany w powieści tzw. system punktowy obywateli (należy zaznaczyć, że autor prace nad książką, która drukiem ukazała się w 2017 r., rozpoczął w roku 2008), którego urzeczywistnienie można znaleźć chociażby we współczesnej Chińskiej Republice Ludowej. Dyskusja ta przekształciła się następnie w forum wymiany poglądów na temat możliwości fantastyki naukowej i jej wpływu na kształt prawa i sprawowania władzy.

Pierwszą sesję plenarną pt. *Prawne i prawnicze paradygmaty przyszłości* moderował dr hab. Marek Mączyński, prof. UJ. Jako pierwszy wystąpił mgr Ryszard Grupiński, który wygłosił referat zatytułowany *Prawo erozji prawa*. Autor przedstawił w nim wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda* w obszarze tworzenia i stosowania prawa. W opinii prelegenta do najważniejszych postulatów, które winien uwzględnić współczesny prawodawca, należałoby przede wszystkim zaliczyć: rozpowszechnianie informacji o etymologicznej genezie słowa „prawo”, uwzględnianie w większym stopniu różnicy między metafizyką prawa a prawem fizyki oraz zawieranie w kręgach naukowych konwencji terminologicznej o powszechnym, integrującym znaczeniu terminu „prawo” (bez przydawki) i znaczeniu słowa „norma”.

Kolejne wystąpienie zostało zaprezentowane przez mgr. Piotra Woźniakiewicza i zostało ono zatytułowane *Pojęcie sankcji w prawie przyszłości*. W swoim referacie Prelegent zwrócił uwagę na coraz powszechniejszy współcześnie mechanizm utrwalania schematów działania polegający na wypieraniu systemów represyjnych operujących sankcjami negatywnymi przez systemy promocyjne posługujące się nagrodami i gratyfikacjami. Autor zwrócił też uwagę na konieczność uwzględniania w typologii sankcji podziału na ich pozytywny i represyjny wymiar.

Trzeci z kolei referat zaprezentowała dr Magdalena Malinowska-Wójcicka, a dotyczył on ograniczenia udziału społeczeństwa w procesie legislacyjnym. W swym referacie Pani Doktor zaprezentowała wyniki swoich badań dotyczące partycypacji społeczeństwa w tworzeniu prawa. Autorka przedstawiła także wyniki analizy dokumentów publikowanych na stronie rządowego procesu legislacyjnego i stronie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

Kolejnym prelegentem była dr Izabela Jankowska-Prochot, która przedstawiła referat pod tytułem *Odpowiedzialność karna a działalność autonomicznych robotów. Wyzwania prawne i etyczne w polskim i światowym dyskursie naukowym*. W swoim wystąpieniu Pani Doktor zwróciła uwagę na fakt, że z uwagi na istniejącą dynamikę i upowszechnianie się zmian technologicznych oraz możliwość szerokiej integracji między ludźmi

a autonomicznymi robotami wyposażonymi w sztuczną inteligencję zasadne byłoby rozważenie usankcjonowania odpowiedzialności karnej tych ostatnich. Zdaniem Autorki nie można bowiem wykluczyć sytuacji, w której ich działania lub zaniechania mogą wyczerpywać znamiona czynu zabronionego, a sprawiedliwościowa i ochronna funkcja prawa karnego wymagałaby podjęcia jakiejś reakcji penalnej.

Po tym wystąpieniu wśród uczestników konferencji wywiązała się dyskusja nad problematyką poruszoną w poszczególnych wystąpieniach. Pojawiły się też pytania do Prelegentów.

Drugą sesję plenarną pod tytułem *Przyszłość podmiotowości prawnej* moderował dr hab. Jarosław Czerw, prof. UJK. W pierwszym wystąpieniu pt. *Ewolucja praw zwierząt – oczekiwania społeczne i wyzwania dla prawodawstwa*, Prelegenci, dr Przemysław Buczkowski, mgr Ewelina Gee-Milan, Julia Kujda, wskazali, że stosunek człowieka do zwierząt podlega ewolucji od samego początku istnienia cywilizacji. Jakościowe zmiany postaw ludzi wobec zwierząt, wynikające chociażby z identyfikowania zwierząt jako istot zdolnych do odczuwania, znajdują swoje odzwierciedlenie w prawie stanowionym i przejawiają się w ustanawianiu i ochronie praw zwierząt. Dynamika procesów społecznych pokazuje, że istniejące uregulowania prawne mogą być niewystarczające i przez to wymagać dalszego dostosowania. Zauważalne są w obcych prawodawstwach zmiany w prawie, ukierunkowane na wzmocnienie pozycji prawnej zwierząt poprzez jej zbliżenie do sytuacji prawnej człowieka. Dla przykładu wskazano na niedawne zmiany w prawie hiszpańskim, przejawiające się w obowiązku uwzględnienia dobrostanu zwierzęcia w przypadkach dotyczących losów zwierzęcia po rozwodzie małżonków, czy orzekania o „alimentach” na rzecz zwierzęcia oraz kontaktach z nim. Przedmiotem wystąpienia była prezentacja wyników badań nad potrzebą uzupełnienia polskiego prawa o rozwiązania prawne modyfikujące aktualną sytuację zwierząt poprzez ich większe upodmiotowienie w reakcji na stany faktyczne i prawne, wpływając na ich los i dobrostan.

Wystąpienie *Prawa kobiet – w dążeniu do równości. Przystanek czy koniec drogi?*, przedstawione przez mgr Wiesławę Kulig-Wyporską oraz mgr Adriannę E. Grzymską-Trukse, stanowiło próbę interdyscyplinarnego, przekrojowego spojrzenia na procesy społeczno-gospodarcze, które doprowadziły do ewolucyjnej zmiany sytuacji prawnej kobiet na gruncie prawa polskiego. Prelegentki podjęły, w oparciu o analizę przeszłych i współczesnych zdarzeń, idei oraz prądów filozoficznych, próbę prognozowania kierunku zmian w rozumieniu pojęcia „prawa kobiet” w skali długookresowej, jak również dalszych tendencji w wyżej przywołanym zakresie w celu udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy aktualny stan prawny odzwierciedla społeczne oczekiwania, czy też stanowi wyłącznie przystanek w dążeniu do równości obywatelskiej.

Kolejny referat pt. *Rodzina – pojęcie w procesie przemian (wybrane zagadnienia prawne)* przedstawiła dr Anna Feja-Paszkiwicz. Prelegentka podkreśliła, iż w zdecydowanej większości państw europejskich w ostatnich dziesięcioleciach pojęcie rodzi-

ny przeszło (i nadal przechodzi) istotną przemianę. Przemiana ta zachodzi w płaszczyźnie społecznej, ale też prawnej. Podobne zjawisko ma miejsce w Polsce. Rodzina obecna jest w Konstytucji i na tle jej postanowień postrzegana jest jako samoistna, podlegająca ochronie wartość. Odrębne definicje rodziny formułują akty niższej rangi należące do różnych dziedzin prawa, przy czym nadrzędną tendencją wydaje się pewna jej absolutyzacja oraz postrzeganie rodziny jako trwałego związku nakierowanego na posiadanie i wychowywanie dzieci, a także rozbudowywanie działań o charakterze pomocowym państwa podejmowanych w stosunku do rodzin.

Z kolei prof. dr hab. Stanisław Niemczyk oraz dr hab. Aneta Łazarska w wystąpieniu pt. *Standardy prawno-medyczne udzielania teleporad a dobro pacjenta – wyzwania i zagrożenia* podnieśli, że wyzwaniem dla lekarzy i prawników w XXI wieku jest wytyczenie standardów etyczno-prawnych udzielania teleporad uwzględniających zarówno dobro pacjenta, jak i rozwój medycyny i nowoczesnych technologii. Jak pogodzić profesjonalizm i należytą staranność lekarza z poszanowaniem praw pacjenta, jego godnością i podmiotowością. Rozwój teleusług, który zdominował dziś, szczególnie w dobie pandemii, wszystkie dziedziny życia, nakazuje prawnikom postawić pytania o zgodność tego rodzaju porad z nadrzędną zasadą *salus aegroti suprema lex*. Prelegenci wskazali, że prawo powinno wytyczyć standardy tego rodzaju świadczeń medycznych z uwzględnieniem mogących się pojawiać zagrożeń dla praw pacjenta, ale też i zadekretować przestrzeń dla zmieniającej się na naszych oczach rzeczywistości.

Ostatni referat w tej sesji pt. *Weryfikacja faktów (fact-checking) – ochrona czy zagrożenie wolności wypowiedzi? Studium przypadku infodemii* wygłosił dr hab. Grzegorz Maroń. W wystąpieniu podjęto kwestię wpływu działalności podmiotów zajmujących się weryfikacją faktów na wolność słowa jako prawo podstawowe jednostki. Zasadność upatrywania w *fact-checkingu* instrumentu urzeczywistniającego wolność słowa albo narzędzia cenzury zależy po pierwsze od pojmowania istoty i celów wolności wypowiedzi oraz przyjmowanych związków tej wolności z kategorią prawdy. Po drugie, ustosunkowanie się do postawionego pytania wymaga uwzględnienia specyfiki publicznej debaty oraz uwarunkowań i metodyki *fact-checkingowej* aktywności. Po trzecie, należy odróżnić samo upublicznienie rezultatów weryfikacji faktów (własny akt ekspresji) od blokowania dostępu do weryfikowanych treści. Po czwarte, liczy się postać przepisów prawnych sankcjonujących czy wręcz wymuszających na mediach tytułową praktykę. Sposób wykorzystania *fact-checkingu* do zwalczania w serwisach społecznościowych dezinformacji towarzyszącej pandemii COVID-19 (tzw. infodemia) pokazuje, że obawy o dysproporcjonalnie reglamentacyjne oddziaływanie weryfikacji faktów na wolność wypowiedzi i jej dalsze limitowanie w przyszłości nie są bezpodstawne.

W drugim dniu konferencji, pierwszą sesję plenarną pod tytułem *Przyszłość podmiotowości prawnej*, moderował dr hab. Maciej Borski, prof. WSH.

Pierwsze wystąpienie zatytułowane *Innowacyjne instrumenty kapitałowe – nowe spojrzenie na problem kapitalizacji banków komercyjnych* w tej sesji plenarnej wygłosił dr Rafał Chybiński. Przedmiotem rozważań Prelegenta było przede wszystkim zagadnienie dotyczące pozyskiwania funduszy przez banki, co w realiach stale rosnących wymogów kapitałowych nie jest zadaniem łatwym. Autor zwrócił także uwagę zgromadzonych na coraz bardziej realną możliwość umarzania obligacji oraz poszerzania rodzajów instrumentów umożliwiających funkcjonującym w naszym kraju podmiotom wypełnianie kapitałowych wymogów regulacyjnych. Wystąpienie wieńczył punkt dotyczący problemu innowacyjności w kontekście nowych instrumentów kapitałowych, mogących już niebawem zrewolucjonizować rynek kapitałowy, zwłaszcza w kontekście bezpieczeństwa sektora bankowego.

Kolejne wystąpienie pt. *Wzmacnianie funkcji redystrybucyjnej państwa jako instrument walki o władzę. Teraźniejszość i perspektywy* wygłosili mgr Bartosz Kotowicz oraz dr Bartłomiej Opaliński. Podjęte przez Prelegentów analizy skupione zostały na wzrastających w ostatnich latach wydatkach budżetowych na realizację m.in. takich programów społecznych, jak: „Rodzina 500+”, „Leki 75+” „Dobry start” czy „Emerytura+”. Autorzy wystąpienia zwrócili przy tym uwagę, że choć w Polsce programy tego typu umożliwiły koalicji Zjednoczonej Prawicy dwukrotne zwycięstwo w wyborach parlamentarnych, to jednak w wyborach prezydenckich we Francji zwyciężcą okazał się kandydat, który zapowiedział transformację ekologiczną kraju, mającą doprowadzić do całkowitej rezygnacji z paliw kopalnych, a nie kandydatka, skupiająca się w swoim programie wyborczym na zagadnieniach socjalnych. Ta egzemplifikacja w opinii Autorów pozwala na podjęcie polemiki z niektórymi poglądami wyrażonymi dotychczas w piśmiennictwie naukowym, w myśl których wzmacnianie funkcji redystrybucyjnej państwa stanowi najskuteczniejszy instrument walki o władzę.

Wystąpienie prof. dr. hab. Pawła Chmielnickiego zostało zatytułowane *Walka z patologiami czy „dokręcanie śruby”? Przyszłość prawnych form zwalczania tzw. „efektu gapowicza” i poświęcone realizacji zadań związanych z funkcją redystrybucyjną państwa*. Autor wystąpienia dowiódł także, że realizacja tego typu polityki jest nierozzerwalnie związana z ryzykiem nadużywania wsparcia udzielanego ze strony państwa (tzw. *free-rider effect*) oraz że w przypadku gdy zjawisko to przybiera znaczące rozmiary, jest ono niebezpieczne dla całego systemu państwowo-społecznego. Wśród jego głównych następstw Pan Profesor wymienił przede wszystkim marnotrawienie środków publicznych, blokowanie dostępu do tych środków osobom, które realnie ich potrzebują, oraz podważenie zaufania do założeń realizowanego modelu państwa i gospodarki. Na zakończenie swego wystąpienia Prelegent podkreślił, że rozstrzygnięcia normatywne w tej kwestii są bardzo trudne, a ich konsekwencje niełatwe do przewidzenia, niemniej jednak w pełni uzasadnione jest pytanie, czy w przyszłości prawotwórcy będą dążyli do redukcji zjawiska polegającego na pozyskaniu jakiegoś dobra na zasadzie „wyłudzenia świadczenia”.

Czwarte wystąpienie w tej sesji plenarnej zostało przedstawione przez mgr Monikę Abramowską. Zostało ono zatytułowane *Przeszłość i przyszłość działalności podjętej przez Okręgowy Urząd Likwidacyjny w Warszawie w zakresie zgłoszenia tzw. wniosków dekretowych*. Autorka skupiła się w nim na udzieleniu odpowiedzi na pytanie, czy wejście w życie dekretu o *gruntach warszawskich* i przejście z dniem 21 listopada 1945 r. na własność gminy m.st. Warszawy wszelkich gruntów wykluczało możliwość zgłaszania wniosków dekretowych innym podmiotom niż dotychczasowi właściciele i ich następcy prawni będący w posiadaniu gruntu. Prelegentka przedstawiła też uwagi *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda*.

Ostatnie wystąpienie w tej sesji wygłosił dr hab. Jerzy Paśnik. Zostało ono zatytułowane *Nowe zasady unormowania obronności państwa w świetle postanowień ustawy o obronie ojczyzny* i w przeważającej mierze dotyczyło nowych zasad realizacji przez obywateli obowiązku obrony oraz statusu prawnego żołnierzy, unormowanego w odrębnych aktach rangi ustawowej. Prelegent dokonał przy tym porównania nowych uregulowań z dotychczas obowiązującymi i przedstawił podstawowe różnice w tym zakresie.

Czwartą sesję plenarną pod tytułem *Przyszłe regulacje procesów wymiany* moderował dr hab. Jerzy Paśnik, prof. WSiB Vistula. Tutaj wygłoszono dwa referaty. Pierwszy zaprezentował dr hab. Maciej Borski, prof. WSH. W referacie pt. *(Nie)przestrzeganie zasady określoności prawa w praktyce stanowienia prawa na przykładzie ustawy o wsparciu gospodarstw domowych w ponoszeniu kosztów związanych ze zmianą standardu nadawania naziemnej telewizji cyfrowej* wskazał, że zasada określoności przepisów prawa sprowadza się do nałożenia na prawodawcę obowiązku konstruowania przepisów w sposób poprawny, precyzyjny i jasny. Aby sprawdzić, czy w konkretnym przypadku przepisy sformułowane są zgodnie z tą zasadą, konieczne jest przeprowadzenie tzw. testu określoności prawa, który powinien dać odpowiedź na pytanie, czy redakcja konkretnych przepisów jest poprawna z punktu widzenia językowego i logicznego. Ustawa o wsparciu gospodarstw domowych w ponoszeniu kosztów związanych ze zmianą standardu nadawania naziemnej telewizji cyfrowej została uchwalona przez Sejm 24 lutego 2022 r., a już miesiąc później, 23 marca 2022 r., została znowelizowana, bowiem konieczne stało się doprecyzowanie absolutnie fundamentalnej z punktu widzenia tej ustawy kwestii kręgu osób uprawnionych do uzyskania wsparcia ze strony państwa. Treścią wystąpienia było ustalenie treści kompletu normatywnego poprzez dokonanie takiej wykładni przepisów wskazanej ustawy, która uwzględni wszystkie powiązania funkcjonalne badanych norm i jest oparta na wszystkich dostępnych źródłach informacji. Jednocześnie podczas analizy regulacji ustawowych Autor dokonał refleksji pod kątem ich zgodności z wyinterpretowaną przez Trybunał Konstytucyjny z konstytucyjnej zasady demokratycznego państwa prawnego zasadą określoności prawa.

Następnie głos zabrała dr Anna Wójtowicz-Dawid, przedstawiając referat pt. *Polityka localcontent a zamówienia publiczne*. Autorka wskazała, że gospodarka narodowa tworzy pewną całość, składającą się z wielu sprzężonych ze sobą elementów, służących

zaspokojeniu potrzeb ludzi stanowiących społeczeństwo, pomiędzy którymi zachodzą określone, a przy tym zróżnicowane relacje. Zarówno państwo, jak i wyodrębnione w jego obszarze mniejsze jednostki terytorialne (o zasięgu regionalnym lub lokalnym) tworzą pewien układ (system), który charakteryzują nie tylko relacje wewnętrzne, ale również sprzężenia zwrotne z otoczeniem zewnętrznym. Zdarzenia, z jakimi mieliśmy i mamy do czynienia w ostatnim czasie, tj. pandemia, wojna, a przy tym zmiany podejścia do całego świata, do znaczenia i roli procesów globalizacji i kształtowania się nowego paradygmatu rozwoju, wpływają na mobilizację aktywności w mniejszej skali (regionalnej czy lokalnej). To powoduje, iż w gospodarce narodowej coraz większego znaczenia nabiera układ lokalny, którego potencjał ekonomiczny opiera się przede wszystkim na miejscowych, unikatowych, endogenicznych zasobach (przestrzeń, surowce, kapitał ludzki). Procesy zachodzące na płaszczyźnie ogólnoświatowej „odciskają piętno” na poziomie lokalnym. W zasadzie można stwierdzić, że głównym odbiorcą tych procesów są właśnie podmioty funkcjonujące w tej najmniejszej skali, czyli lokalnie. Przedmiotem analizy była kwestia, czy z perspektywy zamówień publicznych i obowiązującej w niej zasadzie niedyskryminacji i równego traktowania możliwe jest prowadzenie polityki *local content* przez państwo czy też jednostki samorządu terytorialnego. Czy z perspektywy aksjologicznej, obowiązującej w zamówieniach publicznych, takie podejście jest możliwe i dopuszczalne? Czy w związku z tym niezbędne jest dokonywanie zmian w obowiązujących przepisach prawa?

Piątą sesję plenarną zatytułowaną *Przyszłość prawnych regulacji swobód i wolności* moderował dr hab. Bolesław Ćwiertniak, prof. WSH. Pierwszym prelegentem był dr Jakub Rzymowski, który wygłosił referat zatytułowany *Sztuczna inteligencja – propozycja prawniczej definicji zjawiska na podstawie projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady*. W swym wystąpieniu Prelegent zwrócił uwagę na fakt, że w projekcie omawianego aktu normatywnego brak jest definicji legalnej „systemu sztucznej inteligencji”, jej brzmienie jest jednak możliwe do wyprowadzenia z języka prawniczego. Następnie Autor wskazał ścieżkę rozumowania i omówił rzeczony termin.

Kolejnym prelegentem był dr Michał Mółka, a wygłoszone przez niego wystąpienie zostało zatytułowane *Inicjatywa lokalna jako element kształtujący społeczeństwo obywatelskie w Polsce – perspektywa społecznika a zamiar ustawodawcy*. Zasadniczym celem referatu było zwrócenie uwagi zgromadzonych, a zarazem udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy obowiązująca w polskim porządku prawnym instytucja normatywna pod nazwą „Inicjatywa lokalna” umożliwi obywatelom podjęcie działań w celu wspólnego rozwiązywania ważnych spraw społeczności lokalnych. W tym celu Autor dokonał przekrojowego badania, którego adresatem stały się wybrane jednostki samorządu terytorialnego, tj. wszystkie województwa oraz 49 gmin, w tym największe polskie miasta. Następnym przeprowadzonych badań było wyprowadzenie wniosków ogólnych oraz wniosków *de lege ferenda*.

Kolejny referat, zatytułowany *Regulacja składek członkowskich jako element kształtujący przyszłość ekonomiczną stowarzyszenia*, przedstawiły dr Katarzyna Kurzępa-Dedo oraz dr Anna Rogacka-Łukasik. Celem wystąpienia Prelegentek było przedstawienie oraz ocena regulacji prawnych (ustawowych i statutowych) w zakresie składek członkowskich i analiza roli samych składek w majątku oraz działalności stowarzyszenia. Podjęta została próba określenia charakteru prawnego składek, zasad ich przedawnienia oraz możliwych sposobów egzekwowania, w tym również z wykorzystaniem mechanizmu wewnątrz korporacyjnego. Przedstawiona została także prognoza w zakresie skutków zaniechania pobierania składek dla realizacji celów statutowych stowarzyszenia, a także postulaty *de lege ferenda* co do kierunków zmian ram prawnych w zakresie regulacji składek członkowskich w stowarzyszeniach.

Ostatnim prelegentem był mgr Peter Gee, który wygłosił referat pod tytułem *The Softskills student Lawyers Can gain by participating in the Brown Mosten ICCC*. Przedmiotem tego wystąpienia była możliwość doskonalenia umiejętności miękkich przez studentów kierunków prawniczych biorących udział w międzynarodowym konkursie Brown Mosten ICCC. Autor omówił też osiągnięcia drużyny z Uczelni Łazarskiego, która w tegorocznym konkursie dostała się do finału.

Po tym wystąpieniu nastąpiło oficjalne zakończenie konferencji, a prof. dr hab. Paweł Chmielnicki w imieniu swoim, jak i pozostałych organizatorów serdecznie podziękował wszystkim jej uczestnikom, w tym zwłaszcza prelegentom, panelistom oraz zespołowi odpowiedzialnemu za obsługę.